

BYZANTINON ΕΠΟΣ ΕΞ ΑΙΣΩΠΕΙΟΥ ΜΥΘΟΥ

Εἰς τοὺς τελευταίους αἰῶνας τῆς Βυζαντινῆς λογοτεχνίας ἀνήκουν, ὡς γνωστόν, τὰ δύο λαϊκὰ ἔπη, τὸ «*Συναξάριον τοῦ γαδάρου*» καὶ ἡ «*Ἰαδάρου, λύκου καὶ ἀλουποῦς διήγησις ὥραία*», τὸ μὲν πρῶτον κατὰ τὴν ἔκδοσιν G. Wagner ἐκ στίχων πολιτικῶν 393, τὸ δὲ δεύτερον ἐκ 540. Ἡ ὑπόθεσις εἰς ἀμφοτέρω εἶναι ἡ ἰδία, ἀλλὰ τὸ δεύτερον ἔχει πληρεστέραν διασκευήν.

Ὁ μῦθος, περὶ τοῦ ὁποίου γίνεται λόγος εἰς αὐτὰ, δὲν θὰ μᾶς ἀπασχολήσῃ, ὡς γνωστός εἰς ὅλους τοὺς φιλόλογους. Ἐδῶ θέλομεν ἀσχοληθῆ περὶ ἄλλα τινὰ ζητήματα σχετικὰ πρὸς αὐτόν. Ὁ Κάρολος Κρουμβάχερ εἰς τὴν Ἱστορίαν τῆς Βυζαντινῆς λογοτεχνίας¹ λέγει: «Τὸ ταξίδιον τῶν τριῶν τετραπόδων εἶναι προφανῶς λείψανον τῆς περιφήμου ἱστορίας τοῦ ἐν τῇ Δυτικῇ μυθογραφίᾳ Reinhart Fuchs. Τὰ σπουδαιότερα γνωρίσματα τῆς ἀφηγήσεως ἐπανευρίσκονται ἐν ταύτῃ, ἀλλ' ἐν τῷ Ἑλληνικῷ ποιήματι εἶναι συνηνωμένα εἰς ἓν ὅλον καὶ τοιοῦτον πρότυπον ἀλλαχόθεν δὲν εἶναι γνωστόν. Ἀλλ' ὅπως δῆποτε ἡ ἰδέα τοῦ ἔργου προέρχεται ἐκ Δυτικῶν ἀφηγήσεων περὶ ζώων, ὥστε ἡ μυθογραφία, ἥς ὁ πυρὴν ἀρχικῶς ἴσως ἐκ τῆς Ἑλλάδος προῆλθεν, ἐν τέλει τοῦ μέσου αἰῶνος μεγάλως ἤδη διαμεμορφωμένος ἐπανῆλθεν αὐθις εἰς τοὺς Ἕλληνας». Προφανῶς εἶναι δύσκολον, ἂν ὅχι ἀδύνατον, νὰ συμβιβάσῃ κανεὶς αὐτὰ τὰ ἀσυμβίβαστα. Ὅτι δηλαδὴ ὁ Ἑλληνικὸς μῦθος εἶναι λείψανον τοῦ Reinhart Fuchs τῆς Δυτικῆς μυθογραφίας, ὅτι τὰ σπουδαιότερα γνωρίσματα τῆς ἀφηγήσεως ἐπανευρίσκονται μὲν εἰς αὐτήν, ἀλλ' εἰς τὸ Ἑλληνικὸν ποίημα εἶναι συνηνωμένα εἰς ἓν ὅλον, ὅπερ πρότυπον ἀλλαχόθεν δὲν εἶναι γνωστόν. Καὶ ὅτι ὅπως δῆποτε ἡ ἰδέα τοῦ ἔργου προέρχεται ἐκ Δυτικῶν ἀφηγήσεων, ἀλλ' ὅτι τῆς μυθογραφίας ὁ ἀρχικὸς πυρὴν ἴσως ἐκ τῆς Ἑλλάδος προῆλθε.

Καὶ ἐξακολουθεῖ περαιτέρω ὁ Βυζαντινολόγος: «Ὁ χαρακτήρ εἶναι εἰς τὰς Ἑλληνικὰς ἀφηγήσεις ὁ αὐτός, ὁ ὁποῖος εἶναι καὶ εἰς τὰς Δυτικὰς παραλαγὰς. Οἱ ὑπαιγιμοὶ περὶ μοναχῶν καὶ ἐκκλησίας εἶναι τόσον συχνοί, ὅσον καὶ εἰς τὰ ὡραιότερα μέρη τῆς Δυτικῆς μυθογραφίας. Ὁ σατιρικὸς σκοπὸς ὑποδηλοῦται ἤδη ἐν τῷ τίτλῳ τοῦ ἀρχαιοτέρου ποιήματος «*Συναξάριον*», ὅπερ ἐν τῇ πεζῇ διασκευῇ, χάριν ἴσως εὐσεβῶν ἀναγνωστῶν, μετεβλήθη.

¹ Μετάφρασις Γεωργίου Σωτηριάδου, ἐν Ἀθήναις 1900, τόμ. 3, 194 – 195.

Πρὸς τὰς λοιπὰς τῶν ζώων ἱστορίας συμφωνεῖ κατὰ τοῦτο, ὅτι ὁ λύκος καὶ ἡ ἀλώπηξ προσαγορεύουσιν ἀλλήλους σύντεκνον καὶ συντέκνισσαν. Ἄλλ' εὐρίσκονται καὶ ἱκαναὶ διαφοραὶ ἀπὸ τῆς συνήθους παραδόσεως. Εἰς τὴν ἐξομολόγησιν δίδεται ἀφορμὴ ἰδιαιτέρα διὰ τοῦ ὄνειρου τῆς ἀλώπεκος. Τὸ ταξίδιον τῶν ζώων, τὸ ὁποῖον ἐν ταῖς ἄλλαις ἱστορίαις ὑποτίθεται ὡς διὰ ξηρᾶς γινόμενον, ἐνταῦθα γίνεται κατὰ θάλασσαν, ὅπερ εἶναι χαρακτηριστικὸν τοῦ ναυτικοῦ βίου τοῦ Ἑλληνικοῦ ἔθνους, καὶ δὴ εἰς τὸ Ἅγιον Ὅρος ὡς τόπον προσκυνήσεως. Ἰδιάζουσα διαφορὰ προκύπτει ἐκ τοῦ ὅτι ἡ ἀλώπηξ εἰς τὴν Ἑλληνικὴν γλῶσσαν εἶναι γένους θηλυκοῦ, ὥστε εἰς τὸν μοναχὸν λύκον ἀντιστοιχεῖ ἐνταῦθα ἡ μοναχὴ ἀλώπηξ. Καὶ ἡ ἱστορία περὶ τῆς γράϊας χήρας, ἣν ἡ ἀλώπηξ ἐξαπατᾷ ὡς ὁμοιάζουσα πρὸς γάτον, δὲν ἀπαντᾷ ὡς φαίνεται ἄλλαχού. Γνησίως Ἑλληνικὸν εἶναι καὶ τοῦτο, ὅτι ἡ ἀλώπηξ καλεῖ ἑαυτὴν μαθήτριαν τοῦ σοφοῦ Λέοντος».

Εἶναι πρόδηλον ὅτι ὅλα αὐτὰ ποὺ λέγει ὁ Κρουμβάχερ συνηγοροῦν ὑπὲρ τῆς ἀντιθέτου γνώμης. Ὅτι ἐκτὸς τῶν στοιχείων ἐκείνων, τὰ ὁποῖα ἀναγνωρίζει καὶ αὐτὸς ὡς Ἑλληνικά, καθὼς τὸ ὄνειρον τῆς ἀλεποῦς περὶ ἐξομολογήσεως, τὸ διὰ θαλάσσης ταξίδιον, ἡ μετάβασις εἰς τὸ Ἅγιον Ὅρος ὡς τόπον προσκυνήσεως, ἡ ἀπάτη τῆς γράϊας ὑπὸ τῆς ἀλεποῦς, ἡ ὁποία προσποιήθη τὸν γάτον διὰ νὰ τῆς φάγῃ τὴν ὄρνιθα καὶ ἡ διαβεβαίωσις τῆς, ὅτι ὑπῆρξε μαθήτρια Λέοντος τοῦ σοφοῦ λέγουσα μὲ ἀνταρέσκειαν καὶ ὑπερηφάνειαν στίχ. 508: «τοῦ κῆρ Λέου τοῦ σοφοῦ ἐγὼ ἔμουνε μαθεύτρα», καὶ τὸ ἄλλο χαρακτηριστικόν, ὅτι ὁ λύκος καὶ ἡ ἀλεποῦ προσαγορεύουσιν ἀλλήλους *σύντεκνον καὶ συντέκνισσαν*, εἶναι στοιχεῖα καθαρῶς Ἑλληνικά. Καὶ σήμερον εἰς τὴν νέαν Ἑλληνικὴν διὰ τῆς κλητικῆς προσφωνήσεως *κουμπάρε!* ἀποτείνεται τις πρὸς οἰονδήποτε πρόσωπον γνωστὸν ἢ ἄγνωστον. Ἄν ἡ λέξις αὕτη ὑπάρχῃ καὶ εἰς τὰς Δυτικὰς παραλλαγὰς, τοῦτο μαρτυρεῖ ἀκριβῶς τὴν Ἑλληνικὴν προέλευσιν.

Δυστυχῶς δὲν ἔχομεν ὑπ' ὄψιν μας καμμίαν Δυτικὴν διασκευὴν διὰ νὰ κάμωμεν καλυτέραν καὶ ἀρτιωτέραν συγκριτικὴν μελέτην. Ὅπως δὴποτε ὅμως ὅτι καὶ ὁ ἴδιος ὁ Κρουμβάχερ ἀμφέβαλλε διὰ τὴν ἀκριβείαν τῆς γνώμης του, ὅτι «τὸ ταξίδιον τοῦτο τῶν τριῶν τετραπόδων εἶναι προφανῶς λείψανον τῆς περιφρήμου ἱστορίας τοῦ ἐν τῇ Δυτικῇ μυθογραφίᾳ Reinhart Fuchs», φαίνεται ἀπὸ τὸ γεγονός, ὅτι παραδέχεται καὶ ὁ ἴδιος, ἔστω καὶ μὲ κάποιαν ἐπιφύλαξιν, ὅτι «τῆς μυθογραφίας ὁ πυρὴν ἀρχικῶς ἴσως ἐκ τῆς Ἑλλάδος προῆλθεν», ἀλλ' ὅτι «ἐν τέλει τοῦ μέσου αἰῶνος μεγάλως ἤδη διαμεμορφωμένος ἐπανῆλθεν αὖθις εἰς τοὺς Ἑλληνας». Ἡ ἀλήθεια ἀποκαθίσταται, ἂν αὐτὰ διατυπωθοῦν ἀντιθέτως, ὅτι ὁ πυρὴν ἀρχικῶς ἀληθῶς ἐκ τῆς Ἑλλάδος προῆλθε καὶ ὅτι μεγάλως ἐν Ἑλλάδι διαμεμορφωμένος μετεδόθη κατὰ τὸν μεσαῖωνα καὶ εἰς τὴν Δύσιν, ὅπου ἦτο φυσικὸν νὰ ὑποστῇ καὶ ἀλλοιώσεις.

Ὁ μῦθος κατὰ τὴν γνώμην τοῦ Νικολάου Πολίτου, τὴν ὁποίαν κρίνω

δρθήν, ἀνῆκει εἰς τὸν Αἰσώπειον κύκλον ¹. Ἐχῶ ὑπ' ὅψιν μου τὴν ἐκδοσιν τοῦ Caroli Halmii ἐν Λειψίᾳ τὸ 1911, ἣ ὁποία φαίνεται ὅτι εἶναι ἡ πληρεστέρα. Εἰς αὐτὴν δὲν ἀναφέρεται μὲν τοιοῦτος μῦθος, ἀλλὰ διὰ προσεκτικῆς μελέτης δύναται τις ν' ἀνεύρη σπέρματα αὐτοῦ εἰς δύο παραλλαγὰς τοῦ ὑπ' ἀριθμὸν 334 μύθου. Κατὰ τὴν μίαν: «Ὀνος πατήσας σκόλοπα χῶλός εἰστίγκει, λύκον δὲ ἰδὼν ἔφη αὐτῷ, ὦ λύκε, ἰδοὺ ἐκ τοῦ πόνου ἀποθνήσκω καὶ δεῖ με μᾶλλον σοῦ γενέσθαι δεῖπνον ἢ γυνῶν καὶ κοράκων. Χάριν δὲ μίαν αἰτῶ σε, ἐξελεῖν πρῶτον τὸν σκόλοπα ἐκ τοῦ ποδός μου, ὅπως μὴ μετὰ πόνου τεθνήξωμαι. Ὁ δὲ λύκος ἄκροισι ὁδοῦσι δακῶν τὸν σκόλοπα ἐξεῖλεν. Ὁ ὄνος δὲ λυθὲις τοῦ πόνου ἐπὶ τὸν λύκον χάσκοντα λακτίσας φεύγει ρῖνας καὶ μέτωπον καὶ ὁδόντας συνθλάσας. Ὁ δὲ λύκος ἔφη, οἴμοι, δίκαια πάσχω, ὅτι μάγειρος εἶναι μαθὼν τὸ πρῶτον νῦν ἱππίατρος ἠθέλησα γενέσθαι». Κατὰ δὲ τὴν ἑτέραν παραλλαγὴν: «Ὀνος ἔν τινι λειμῶνι νεμόμενος, ὥς ἐθεάσατο λύκον ἐπ' αὐτὸν ὁρμώμενον, χῶλαίνειν προσεποιεῖτο. Τοῦ δὲ προσελθόντος αὐτῷ καὶ τὴν αἰτίαν πυνθανομένου, δι' ἣν χῶλαίνει, ἔλεγεν ὡς φραγμὸν διαβαίνων σκόλοπα ἐπάτησε καὶ παρήνει αὐτῷ πρῶτον ἐξελεῖν τὸν σκόλοπα, εἰθ' οὔτως αὐτὸν καταθοινήσασθαι, ἵνα μὴ ἐσθίων περιπαρῇ. Τοῦ δὲ πεισθέντος καὶ τὸν πόδα αὐτοῦ ἐπάραντος, ὅλον τε τὸν νοῦν πρὸς τῇ ὀπλῇ ἔχοντος, ὁ ὄνος λὰς εἰς τὸ στόμα τοῦς ὁδόντας αὐτοῦ ἐξετίναξε. Καὶ διατεθὲις κακῶς ἔφη, ἀλλ' ἔγωγε δίκαια πέπονθα. Τί γάρ τοῦ πατρός με μαγειρικὴν τέχνην διδάξαντος αὐτὸς ἰατρικῆς ἐπελαβόμην ;»

Καὶ τώρα γεννᾶται ἓνα ἄλλο ζήτημα, πόθεν τὸ ὄνομα Νίκος καὶ Νικήτας, τὸ ὁποῖον ἀποδίδεται εἰς τὸν ὄνον εἰς τὸ μεσαιωνικὸν ἔπος τὸ προσελθὼν ἐκ τοῦ Αἰσωπείου τούτου μύθου ; Εἰς τὸ «Συναξάριον» στίχ. 375 - 387 λέγεται :

«μηδὲ καταφρονήσωσιν ὡς περιφρονημένον...
 «ἀπὸ τοῦ νῦν εἰς τὸ ἐξῆς Νῖκον νὰ τὸν λαλοῦσιν
 «καὶ πλέον γάδαρον αὐτὸν ποσῶς μὴ τὸν εἰποῦσι,
 «ἀλλὰ Νῖκον ἄς τὸν λαλοῦν, ὅτι ἐνίκησέν μας
 «τὸν λύκον καὶ τὴν ἄλουποῦ καὶ ἐθανάτωσέ μας...
 «ὦ γάδαρε, κῆρ γάδαρε, πλέον γάδαρος οὐκ εἶσαι,
 «Νῖκος ἄς εἶσαι ἀπὸ τοῦ νῦν, Νικήτα νὰ σὲ λέσιν».

Καὶ εἰς τὴν ἑτέραν παραλλαγὴν στίχ. 533 - 539 :

«χαρὰ σὲ σέ, κῆρ γάδαρε, καὶ μὲ τὴν φρόνησίν σου,
 «γιατὶ μὲ γινῶσιν ἐφυγες μὲ τὴν προτίμησίν σου,

¹ Λαογραφικὰ Σύμμεικτα, ἐν Ἀθήναις 1920, τόμ. 1, 188 καὶ 193.

«ὦ γάδαρε, κῆρ γάδαρε, γάδαρος πλεῖο δὲν εἶσαι,
 «πρέπει σου τοῦτο πῶκαμες πάντοτε νὰ παინῆσαι,
 «θαρῶ γιὰ τοῦτο καὶ πολλοὶ γάδαρον δὲν σὲ κολάζουν,
 «ἀλλ' ὥς τιμιώτερον Νίκο σὲ ὀνομάζουν,
 «τὸ ὄνομα ἐκέρδισες αὐτὸ μὲ πονηρία».

Ἵσως θὰ ἐνόμιζε τις ὅτι ὑπὸ τοῦ ἀγνώστου λαϊκοῦ ποιητοῦ συμπτωματικῶς ἀπεδόθη εἰς τὸν ὄνον τὸ ὄνομα *Νίκος* καὶ *Νικήτας* εἰς τὴν περιπτώσιν αὐτὴν, καθ' ἣν μὲ τὴν φρόνησιν καὶ τὴν πονηρίαν του ἐβγήκε νικητὴς καὶ τροπαιοῦχος κατὰ τῶν δύο σαρκοβόρων τετραπόδων, τὰ ὅποια διενοοῦντο νὰ τὸν κατασπαράξουν καὶ καταφάγουν. «Τὸ ὄνομα ἐκέρδισες αὐτὸ μὲ πονηρία» λέγει ὁ ποιητής. Ἄλλ' ὄχι. Ὁ ὄνος ὀνομάζετο *Νίκος* ἢ μὲ παραπλήσιον ὄνομα καὶ τότε καὶ πολλοὺς αἰῶνας πρὶν ποιηθοῦν τὰ δύο αὐτὰ ποιήματα εἰς τὴν δημώδη Βυζαντινὴν γλῶσσαν.

Ὁ ἱστορικὸς Πλούταρχος εἰς τὸν βίον Ἀντωνίου¹ διηγεῖται τὸ ἑξῆς περιστατικόν. Τὴν ἡμέραν καθ' ἣν ἐμελλε νὰ συναφθῇ ἡ ἐν Ἀκτίῳ ναυμαχία ὁ τοῦ Ἀντωνίου ἀντίπαλος Καῖσαρ Ὀκτάβιος, πρὶν ἐξημερώσῃ καλὰ, ἐξῆλθεν ἀπὸ τὴν σκηνὴν του εὐρισκομένην ἐπὶ τῆς ἀκτῆς καὶ ἐπρόχωρησε κύκλῳ πρὸς τὰ πλοῖα. Ἐκεῖ τυχαίως συνήντησεν ἐκ τοῦ ἀντιθέτου ἐρχόμενον ἰθαγενῆ τινα χωρικὸν μεταβαίνοντα ἴσως εἰς ἀγροτικὴν ἐργασίαν. Ὁ χωρικός ὠδήγει καὶ τὸν ὄνον του. Τότε ὁ Καῖσαρ εἶτε παίζων εἶτε εἰρωνευόμενος τὸν ἠρώτησε: «τί σοι ὄνομα καὶ τῷ ὄνῳ;» Κατὰ ποῖον φραστικὸν τρόπον διετύπωσε τὴν ἐρώτησιν ὁ Καῖσαρ δὲν μᾶς τὸ λέγει ὁ Πλούταρχος, ὅτι ὁμοῦς τοιαύτη τις περίπου θὰ ἦτο ἡ ἐρώτησις τὸ εἰκάζομεν μετὰ πολλῆς πιθανότητος κρίνοντες ἀναλόγως τῆς δοθείσης ἀπαντήσεως: «ἐμοὶ μὲν *Εὐτυχος* ὄνομα, τῷ δὲ ὄνῳ *Νίκων*». Τὴν συγκυρίαν αὐτὴν τοῦ ὀνηλάτου *Εὐτύχου* καὶ τοῦ ὄνου τοῦ *Νίκωνος* ὀλίγας ὥρας πρὸ τῆς ἐπικειμένης ναυμαχίας ὁ Καῖσαρ ἐθεώρησε φυσικὰ οἰωνὸν αἰσιον διὰ τὴν ἐπιτυχὴ ἔκβασιν αὐτῆς. Διὰ τοῦτο καὶ μετὰ τὴν νίκην λέγει ὁ Πλούταρχος: «τοῖς ἐμβόλοις τὸν τόπον κοσμῶν ὕστερον ἔστησε χαλκοῦν ὄνον καὶ ἀνθροπον»².

Σήμερον συνηθίζουν οἱ ἄνθρωποι πανταχοῦ σχεδὸν τῆς ἑλληνογλώσσου γῆς νὰ ὀνομάζουν τὸν ὄνον μὲ κάποιον ὄνομα. Ἄλλοῦ λέγεται *Νίκος*, ἥτις ὀνομασία εἶναι μεσαιωνικὴ κληρονομία, ἄλλοῦ *Μέντιος*, ἄλλοῦ ἐπὶ τὸ κωμικώτερον *κῆρ* - *Μέντιος*, ἄλλοῦ μὲ τὸ αὐτὸ ὄνομα μονολεκτικῶς *Κυρμέντιος*,

¹ Κεφάλ. LXV, 5.

² Διὰ τὸ *Νίκων* - *Νίκως* ἔγραψε καὶ ὁ P. Kretschmer ἐν Byzantin. Zeitschr., 6, 569 - 570 καὶ ἔπειτα διεξοδικώτερον καὶ ὁ Hesselting, ἐνθ' ἄνωτ. 8, 148 κέξ.

Κερμέντιος, Κερμεντίος, Κερμεντής, ἄλλοῦ πιθανῶς ἄλλως. Λοιπὸν καὶ εἰς τὴν ἐποχὴν τοῦ Πλουτάρχου, πάντως δὲ καὶ παλαιότερα, οἱ ἄνθρωποι ἀπέδιδαν εἰς τὸ ζῶον τὸ ὄνομα *Νίκων*. Τὸ ἀρχαῖον τοῦτο κύριον ὄνομα, ὡς ἔχει ἤδη παρατηρηθῆ ὑπὸ ἄλλων¹, δύναται νὰ χαρακτηρισθῇ ὡς ὑποκοριστικὸν τῶν πολλῶν ἐκ τοῦ *νίκη* ἢ *νίκος* συνθέτων ὀνομάτων, ὡς *Νικαγόρας, Νικάνδρος, Νικόβουλος, Νικόδημος, Νικοκλῆς, Νικόλαος, Νικόστρατος, Νικόφημος, Νικοφῶν, Νικοχάρης* κτλ., ἢ νὰ θεωρηθῇ προῖον αὐτοτελοῦς σχηματισμοῦ ἐκ τοῦ *νίκη* ἢ *νίκος* καθὼς καὶ τὸ *Νικίας* καὶ εἴ τι ἄλλο παρόμοιον. Τὸ δεῦτερον θεωρῶ πιθανώτερον, διότι ἦτο πολὺ φυσικώτερον νὰ σχηματισθῇ ἀπενευθείας ἀπὸ τὸ *νίκος* τὸ *Νίκων* παρὰ νὰ προσέλθῃ ἐκ συγκοπῆς πολυσυλλάβου συνθέτου ὀνόματος. Ἡ λέξις ἐξηκολούθησε νὰ εἶναι ἐν χρῆσει καὶ εἰς τοὺς μετὰ τὸν Πλούταρχον αἰῶνας, εἶναι δὲ πασίγνωστος ὁ κατὰ τὸν 10ον αἰῶνα ἀκμάσας διάσημος μοναχὸς *Νίκων ὁ Μετανοεῖτε*. Ὁ μεταπλασμός τοῦ τριτοκλίτου *Νίκων* εἰς τὸ δευτερόκλιτον *Νίκος* δικαιολογεῖται ἀπὸ τὰ ὅμοια παραδείγματα ὁ *γέρος*, ὁ *δράκος*, ὁ *Χάρος* ἀπὸ τὸ *γέρων*, *δράκων*, *Χάρων*, ὅπως συμβαίνει καὶ ὁ ἀντίστροφος μεταπλασμός, καθὼς ὁ *διάκων* ἀπὸ τὸ *διάκος* συντετμημένον τύπον τοῦ *διάκονος*.

Καὶ τώρα φυσικὰ γεννᾶται τὸ ἐρώτημα, διατί ὀνομάσθη ὁ ὄνος *Νίκων*; Ἔτι λοιπόν, εἰς τοῦτο δύναται νὰ δοθῇ μία καὶ μόνη ἀπάντησις, ὅτι ἡ ὀνομασία αὕτη εἶναι παλαιότατη, πάντως πολὺ ἀρχαιότερα τῶν χρόνων τοῦ Πλουτάρχου. Καὶ τότε οἱ ἄνθρωποι, ὅτε καὶ «τὰ ζῶα φωνήεντα ἦν» κατὰ τὴν ἐκφρασιν παλαιοῦ συγγραφέως, διηγοῦντο τὸ κατόρθωμα τοῦ ὄνου νικήσαντος «λάξ» τὸν ἀντίπαλον λύκον ἀπειλοῦντα τὴν ζωὴν του, διὸ καὶ τὸν ὀνόμασαν *Νίκωνα*. Ἡ προσηγορία μαρτυρεῖ ὅτι πολὺ ἐνωρὶς ὁ μῦθος ἤρχισε νὰ πλατύνεται πέραν τῶν στενωπῶν δόριον, ὅποια ὑπάρχουν εἰς ὅλους τοὺς μύθους τοῦ Αἰσώπου φέροντας περίπου τὴν μορφὴν ἀποφθεγμάτων. Ἡ εὐρύνησις ἔλαβεν ἔκτασιν μεγαλυτέραν, ἀφότου εὐφυνῆς τις μυθογράφος ἐσκέφθη νὰ προσθέσῃ καὶ τὴν ἄλεπού. Οὕτω δὲ ὁ μῦθος προσέλαβε συνθετωτέραν καὶ πολυπλοκωτέραν σύστασιν πάντοτε μὲ νικητὴν τὸν ὄνον, ἕως ὅτου παρουσιάσθη κατὰ τὸν μεσαῖωνα ποιητὴς τις εὐφάνταστος, ὅστις ἠῤῥυνεν αὐτὸν περισσότερον καὶ ἔδωκεν εἰς αὐτὸν τὴν μορφήν, μὲ τὴν ὁποίαν τὸν ἐκληρονομήσαμεν ἀπὸ τοὺς Βυζαντινοὺς προγόνους μας.

Ἡ μετατροπὴ τοῦ πεζοῦ μύθου εἰς ἔμμετρον ἔπος οὐδὲν τὸ παράδοξον ἔχει. Καὶ αὐτὸς ὁ Σωκράτης εὐρισκόμενος εἰς τὴν φυλακὴν διὰ νὰ μὴ αἰσθάνεται τὴν ἀνίαν τῆς ἐγκατείδρυσεως ἠσχολεῖτο ἐντείνων εἰς στίχους τοὺς μύθους τοῦ Αἰσώπου.

Ἡ μεγάλη ἐπέκτασις τοῦ ἀρχικοῦ μύθου περὶ ὄνου καὶ λύκου καὶ βρα-

¹ P. Kretschmer, ἔνθ' ἄνωτ.

δύτερον περὶ ὄνου, λύκου καὶ ἀλεποῦς ἦτο φυσικὸν νὰ γίνη αἰτία ἀφ' ἑνὸς μὲν νὰ λησμονηθῇ ὁ δημιουργὸς τοῦ ἀρχικοῦ πυρῆνος Αἰσωπος, ἀφ' ἑτέρου δὲ νὰ εἰσέλθουν εἰς τὴν πλοκὴν τοῦ μύθου καὶ στοιχεῖα χριστιανικά, διότι ὁ δημιουργὸς ἢ οἱ δημιουργοὶ του ἦσαν Χριστιανοί. Καὶ ἡ διήγησις αὐτὴ ἡ ἀκροαιφνῶς Ἑλληνικὴ μετεδόθη καὶ εἰς τὴν Δύσιν, ὅπου καὶ ὑπέστη πιθανῶς προσθήκας καὶ μεταβολάς.

Καὶ ἐδῶ τελευταῖα νομίζω πὼς πρέπει νὰ γίνη μία σχετικὴ γλωσσικὴ παρατήρησις. Εἰς τὴν Ἑλληνικὴν τὸ ἔπος τοῦτο εἶναι γνωστὸν ὑπὸ τὸν τίτλον *Φυλλάδα τοῦ γαδάρου*. Εἰς παλαιὰν ἔκδοσιν τῆς Βενετίας ἡ φυλλάδα φέρεται μὲ τὸν ἑμμετρον τίτλον «γαδάρου, λύκου καὶ ἀλουποῦς διήγησις χαρίης»¹. Εἰς τί ὀφείλεται αὐτὸς ὁ παράξενος βαρβαρισμὸς «διήγησις χαρίης»; Νομίζω ὅτι δὲν εἶναι ἀποτέλεσμα γραμματικῆς ἀμαθείας, ὅτι δηλαδὴ ὁ γράψας ἠγνόει τὸ θηλυκὸν τοῦ *χαρίεις*, ἀλλ' ὅτι μᾶλλον οὗτος παρεσύρθη ἀπὸ τὴν κατάληξιν *-(σ)ις* τοῦ προηγουμένου ὀνόματος καὶ ἀντὶ «διήγησις χαρίεσσα» κατὰ γλωσσικὴν συνεκδρομὴν ἔγραψε τὸ βάρβαρον «διήγησις χαρίης». Εἰς τοῦτο ψυχολογικῶς συνετέλεσεν ἀναμφιβόλως καὶ ἡ μετρικὴ ἀνάγκη, διότι μὲ τὸ *χαρίεσσα* θὰ ἦτο ὁ στίχος ἄμετρος.

Α. Α. ΠΑΠΑΔΟΠΟΥΛΟΣ

¹ Ν. Πολίτης, ἔνθ' ἄνωτ. 189.